

MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) adlı eserleri anılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Temimî, *eṭ-Ṭabaḳâtü's-seriyye* (nşr. Abdülfettâh M. el-Hulv), I, 34-36, ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi; *Keşfü'z-zunûn*, I, 110-114, 496-499, 746; II, 1098-1099, 1218-1231, 1515-1517, 1622-1623, 1627, 1631-1634, 1981, 1998-1999, 2019, 2031-2040; Leknevî, *en-Nâfi'u'l-kebir* (Şeybânî, *el-Câmi'u's-şâgîr* içinde), Beyrut 1406/1986, s. 18-20; Serkis, *Mu'cem*, tür.yer.; Brockelmann, *GAL*, I, 459, 468-469, 473, 477, 479, 550, 615; II, 251-253, 277-278; *Suppl.*, I, 636-660, 761-762, 849; II, 265-268, 300-301, 424-434, 948-958; M. Ebû Zehre, *Ebû Hânîfe*, Kahire 1366/1947, s. 178-224; 900. *Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukukçusu Şemsü'l-E'imme es-Serahsî Armağanı*, Ankara 1965; Sezgin, *GAS*, I, 393-458; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1974, tür.yer.; Hacıvî, *el-Fikrû's-sâmî*, I-II, tür.yer.; Şa'bân M. İsmâil, *Uşûlü'l-fıkh: târiḥuh ve ricâlüh*, Riyad 1401/1981, tür.yer.; N. P. Aghnides, *An Introduction to Mohammedan Law and A Bibliography*, Lahore 1981, s. 177-186; Mustafa Said el-Hun, *Dirâse târihiyye li'l-fıkh ve uşûlih*, Dımaşk 1404/1984, s. 201-212; Abdülvehhâb Hallâf, *İslâm Hukuk Felsefesi* (trc. Hüseyin Atay), Ankara 1985, mütercim giriş, s. 81-182; Muhammed ed-Desûkî – Emine el-Câbir, *Muḳaddime fi dirâseti'l-fıkhî'l-İslâmî*, Devha 1411/1990, tür.yer.; Ahmet Özel, *Haneî Fıkhî Âlimleri*, Ankara 1990; a.mlf., “Fıkıh (Literatür)”, *DİA*, XIII, 15-16; N. Calder, *Studies in Early Muslim Jurisprudence*, Oxford 1993, s. 39-66; Eyüp Sait Kaya, *Haneî Mezhebinde Nevâzil Literatürünün Doğuşu ve Ebû'l-Leys es-Semerkandî'nin Kitâbü'n-Nevâzil'i* (yüksek lisans tezi, 1996), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Muhammed Hamidullah, “Usûl al-Fıkh'ın Tarihi” (trc. Fuad Sezgin), *İTED*, II/1 (1956-57), s. 1-18; İbrahim Hafsi, “Recherches sur le genre “Ṭabaḳât” dans la littérature arabe”, *Arabica*, XXIV/1, Leiden 1977, s. 11-17; Muhyî Hilâl es-Serhân, “Taşhîḥu ḥaṭa'in kebir; Kitâbü Ṭabaḳâti'l-fuḳahâi'l-mensûb ilâ Taşköprizâde hüve l'İbni'l-Hannâ'î”, *el-Mevrid*, X/3-4, Bağdad 1402/1981, s. 483-497; W. Heffening – [J. Schacht], “Ḥanafiyya”, *EP* (İng.), III, 163; Mustafa Uzunpostalcı, “Ebû Hanîfe”, *DİA*, X, 134-135; Salim Ögüt, “Ebû Yûsuf”, a.e., X, 264.

AHMET ÖZEL

HANEFİYYE

(bk. HANEFİ MEZHEBİ).

HÂNEDE

(خواننده)

Ahmet Avni Konuk
(ö. 1938)

tarafından derlenen,
din dışı Türk müzikisi eserlerinin
yer aldığı güfte mecmuası
(bk. KONUK, Ahmet Avni).

HÂNEDE

(خواننده)

Türk müzikisinde bir terim.

Farsça'da “okuyan, okuyucu” anlamına gelen *hâne* kelimesi, Türk müzikisinde yakın zamanlara kadar gerek tek başına gerekse toplu olarak yapılan müzik icrasına sesleriyle katılan erkek ve kadın sanatçıları ifade etmektedir. Hâne de karşılığında Arapça'da erkekler için *mugannî*, kadınlar için *muganniye*, Farsça'da ise *kavvâl* yanında daha çok *güyen* de kelimeleri kullanılmıştır. Nitekim Türk müzikisi tarihinin en büyük isimlerinden Abdülkâdir-i Merâgî, aynı zamanda iyi bir hâne de olması sebebiyle Abdülkâdir-i Güyende olarak da anılmıştır. Osmanlı devrinde yazılan eserlerde genellikle hâne de kelimesine yer verilmişse de *el-Matla'* (XVI. yüzyıl) gibi bazı Türkçe nazariyat kitaplarında güyendeye de rastlanmaktadır. Türk müzikisinde son zamanlara kadar kullanılan hâne de kelimesi artık yerini “ses sanatkârı” ifadesine bırakmıştır.

XVIII. yüzyılın önemli müzikşinaslarından Kantemiroğlu (Dimitrius Cantemir), müzikinin nefesle ve sazla olmak üzere iki şekilde icra edildiğini, nefesle müzik icrasına hâne de denildiğini söylemektedir (*İlmü'l-müsiki*, I, 172). Ayrıca fasıl icrasını hâne de faslı, sâzende faslı ve hâne de ile sâzendelerin birlikte icra ettikleri fasıl olmak üzere üç kısma ayırmıştır. Buna göre hâne de faslında sırasıyla gazel, beste, nakış, kâr ve yürük semâi formları icra edilir. Hâne de sâzendelerin birlikte yaptıkları faslında ise taksimden sonra bir veya iki peşrev çalınır; arkasından hâne de tarafından gazel, beste, nakış, kâr ve yürük semâi formları okunur. Daha sonra çalınan saz semâisinin ardından bir hânenenin okuduğu gazelle fasıl sona erer (*a.g.e.*, I, 186-187). Bu bilgiler, hânenenin fasıl içinde solo ve koro olarak müzik icrasına nasıl katıldığını göstermektedir.

Müzik faslının yönetimi de hâne de lerin vazifeleri arasındadır. Defle usul vurmak suretiyle faslı yöneten kişiye “serhâne de” (hâne de başı, başhâne de) denir. Serhâne de bu göreviyle günümüz icralarında koro şefini andırmaktadır. Ancak serhâne de, topluluğun yöneticisi durumunda olmakla birlikte diğer hâne de lerle beraber eser icrasına sesiyle de katıldığından konumu koro şefliği anlayışından oldukça farklıdır. Zira icra esna-

sında uyum, şef aracılığı ile ve onun işaretlerine uymaya çalışarak değil hâne de ve sâzendelerin doğrudan doğruya birbirlerini dinlemeleriyle sağlanırdı. Fasıl icrasında çok defa önceden bir program tesbit edilmiş olmadığından repertuarı şartlara göre düzenleme görevi de başhâne deye aitti. Başhânenenin repertuar bilgisi doğrultusunda sünûhata tâbi olarak devam eden icrada hâne de ler eserleri kendilerine en uygun ses alanı içerisinde okurlar.

Hâne de likte güzel ses yanında iyi bir müzik bilgisinin de gerekli olduğunu belirtmek gerekir. Bu özellikleri taşıyan hâne de lerin ilim sahibi müzikşinaslar arasında daha da itibar göreceğini Abdülkâdir-i Merâgî *Câmi'u'l-elhân ve Maḳâşidü'l-elhân* adlı eserlerinde belirtmektedir.

Türk müzikisi tarihinin hemen her döneminde usta hâne de ler yetişmiştir. XIX ve XX. yüzyılların en meşhur hâne de lerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir: Hacı Ârif Bey, Hacı Fâik Bey, Medenî Aziz Efendi, Hacı Kirâmî Efendi, Enderunlu Hâfız Hüsnü Efendi, Hâne de Arap İbrâhîm, Arap Cemal, Hâne de Karakaş, Hâne de Nedim, Hâfız Osman, Domates Ahmed, Üsküdarlı Edhem, Celâl Tokses, Hâfız Sâmi, Hâfız Kemal, Hâfız Burhan, Halit Lemi Atlı, Zeki Çağlarman, Münir Nurettin Selçuk.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir-i Merâgî, *Maḳâşidü'l-elhân* (nşr. Takî Bîniş), Tahran 1977, s. 117-118; a.mlf., *Câmi'u'l-elhân* (nşr. Takî Bîniş), Tahran 1366 hş./1987, s. 191-192; Seydî, *el-Matla'*, TSMK, III, Ahmed, nr. 3459, vr. 6^a, 7^a, 13^b, 19^b, 29^b, 32^a; Kantemiroğlu, *İlmü'l-müsiki*, I, 172, 186-187; Kâzım Uz, *Musiki İstılahatı* (nşr. Gültekin Oransay), Ankara 1964, s. 29; Dihudâ, *Luḡatnâme*, XII, 826-827; XXI, 505; XXIII, 612; Cem Behar, *Zaman, Mekân, Müzik*, İstanbul 1993, s. 89-92, 122.

NURİ ÖZCAN

HANEŞ b. ABDULLAH

(حنش بن عبدالله)

Ebû Rişdîn (Ebû Reşîk)
Haneş b. Abdillâh b. Amr
es-San'ânî
(ö. 100/718)

Endülüs ve Mağrib fetihlerine
iştirak eden tâbî.

Dımaşk'ın köylerinden San'a'da doğdu. Sebeî, Dımaşki ve Mısır nisbeleriyle de anılır. Hayatının önemli bir kısmını Kuzey Afrika'da geçiren Haneş'in oraya ne zaman gidip yerleştiği kesin olarak bi-